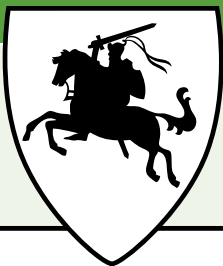

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Lietuvos žaizdos ne kažkieno, o mūsų!

Puikus lietuvių aktorius, režisierius Saulius BALANDIS, turėjęs galimybę mokytis iš tokių legendinių kino kūrėjų, kaip Vytautas Žalakevičius, Arūnas Žebriūnas, Almantas Grikevičius, pernai džiuginęs Lietuvos žiūrovų širdis istorinę atmintį ir patriotinius jausmus žadinančiu serialu „Laisvės kaina. Savanoriai“, šiemet tęsia nacionalinius kontekstus žiūrovų sąmonėse budinančią temą serialu „Laisvės kaina. Partizanai“. Taigi šiandien ir kalbamės su režisieriumi apie Lietuvą - tą, už kurią lietuviai guldė galvas, ir tą, dabartinę, į kurią visuotinai mojamė ranka.

Rimvydas STANKEVIČIUS
„Respublikos“ žurnalistas

- Ar jūsų režisuojamos „Laisvės kainos“ atsiradimas yra kaip nors susijęs su šventinėmis datomis - Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečiu, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šimtmečiu?

- Norite paklausti, ar jis kuriamas tik progoms paminėti, ar man, kaip kūrėjui, ištis yra svarbus? Labai svarbus. Kas jau kas, o aš jį kuriu ne dėl datų - tiesiog Lietuvos partizanų tema, istorinio Lietuvos epo idėja many kirba ir bręsta jau daugiau kaip penkiolika metų. Domėjausi, aiškinausi, skaičiau knygas, ieškojau, rinkau medžiagą... Mintis, kad norėčiau to imtis, kilo tuoj pat po pirmųjų bandymų režisuoti, kai kartą, dar filmuojant „Nekviestą meilę“, jos režisierius Alvydas Šlepikas paprašė manęs jį pavaduoti. Tada ir kilo mintis, kad labiausiai norėčiau sukurti tokį daugiasejinį meninį filmą, kuris gebėtų per vienos konkrečios šeimos istoriją papasakoti visą Lietuvos istoriją, su visais Tautos nuopuoliais ir žygdarbiais, žaizdomis ir išdavystėmis... Taigi gavęs pasiūlymą režisuoti „Laisvės kainą“ supratau, kad atsirado galimybė mano svajoms virsti kūnu.

- Kažkur spaudoje esate teigęs, kad jei grįžtų anas istorinis laikas, nesvarstydami išeitumėte ginti Lietuvos laisvės drauge su miško broliais. Eitumėte, net ir žinodami, kuo viskas baigsis?

- Žinoma. Juk ir tie vyrai, kurie išėjo, nebuvo naivūs, žinojo, kuo viskas baigsis. Tačiau išėjo. Ir ačiū jiems už tai, nes nežinau, kaip ir apie ką šiandien mudu besikalbėtume, jei jie nebūtų išėję.

Nėra nė vienos lietuvių šeimos, kuri neturėtų skaudžių randų, paliktų sovietinių okupantų. Mano tėvas buvo išvežtas, kasė nikelį Norilsko šachtose, buvo išvežta teta, taip pat - visa žmonos giminė, nė nežinia kur Sibiro platybėse jos seneliai guli palaidoti...

Tarsi visi apie tą baisų laiką žinome, bet daugeliui vis tiek atrodo, kad šitai būta kitados, kažki kokiais tolmais, beveik legendiniais laikais, o ištis juk viskas čia pat, visai šalia šiandienų mūsų gyvenimi-

mų. Aš esu gimęs 1963 metais - taigi vos dešimt metų po Stalino mirties. Kai suvokiu, kad visi tie nukankintieji, sušaudytieji, tremtyje numarintieji, suluošintieji - ne senovinių legendų herojai, o mano žemės, mano laiko, mano kraujo žmonės, su kuriais tikrai būčiau susitikęs, bendravęs, mūsų gyvenimai būtų tekę šalia vienas kito, per nugarą nuėjo pagaugai. Noriu,

bet kur, o surask, kad gudrus, šiandien vietą, kur nebūtų plastikinių langų, „šarvo“ durų, grafitinių piešinukų ant sienų, reklamų, automobilių triukšmo...

O kūrybinis tempas toks, kad nerti tenka į nepaprastai intensyvią aštuonių mėnesių trukmės distanciją, kaip kokiam ultratriatlonininkui - neri, plauki, bėgi, važiuoji dviračiu ir ilgai nulieta

Stasio Žumblo nuotr.

kad ir visiems nueitų - noriu, kad visi kaip vienas suvoktume, kokios gilios tos mūsų Lietuvos žaizdos, ir kad jos - ne kažkieno, o kiekvieno iš mūsų.

- Sutinku - nacionalinę savi-voką, istorines mūsų tautos dominantes visuomenės sąmonėje žadinantis kino filmas šian-dien Lietuvai ištis yra labai reikalingas, kita vertus, tai juk ir milžiniška atsakomybė - neišvengiamai juk tenka ekraniuoti ir pačias istorines akimirkas, kurių juk negalima iškraipyti, suteikti joms vienokią ar kitokią emocinį krūvį, kuris neišvengiamai formuos žiūrovų požiūrį į mūsų tautos istoriją, valstybę kūrusias asmenybes?

- Taip, iš tiesų visa tai - nepaprastai atsakinga, juk norisi tai daryti tobulai, todėl kuriant neretai kaista ausys iš apmaudo, kad neturime pakankamai lėšų ir laiko padaryti visa taip, kad žiūrovui nekel-tų atlaidaus šypsno. Ir lokacijų tenka paieškoti... Nefilmuosi juk

vienas tikslas - kaip nors ištekti jėgų prišliaužti iki finišo.

Palaiiko tik žinojimas, kad, jei nepadarysime mes, vargu ar kas apskritai šito imsis. Režisieriai vaikosi madų, televizijos kiek įmany-damos pataikauja lėkščiausio skonio žiūrovui, o juk jos privalėtų stengtis žmones bent šiek tiek ir ugdyti. Juk jei ne, kokią tuomet apskritai naudą iš jų turime? Pelną? Tarsi nežinotume, kad veik vis-sas jis iškeliauja už Lietuvos ribų.

Beje, panašią tautinę epopėją serialu „Slovės dienos“ kuria ir mūsų kaimynai lenkai. Nenoriu virkauti, bet žvelgiant į jų turimus finansinius ir technologinius išteklius, ypač - stebint, koks didžiulis yra valstybės dėmesys ir palaikymas nacionaliniam kontekstui jų visuomenės sąmonėse tvirtinti, tampa ne juokais pavydu.

- Tai, ką filmo metu perskaitome titruose ar išgirstame įskaityta Marijaus Žiedo balsu, viskas yra tikra ir tikslu? Datos, įvykiai, statistika?..

- Taip, visa tai - istoriniai šaltiniai. Ištis serialo siužetai neekranizuoja pačių istorinių faktų (kaip, pavyzdžiui, iškilmingas Lietuvos Nepriklausomybės Akto pasirašymas ar panašiai), o vystosi tų istorinių akimirkų fone, tad yra laisvai sukurti scenarijaus autorių, tačiau jų kūrybinę ištikimybę istorinei tiesai akylai prižiūri taip pat ir profesionalūs istorikai.

ti žmogų, panašų, tarkim, į Antaną Smetoną?

- Nesistengiu surasti identiškų istoriniams veidų. Svarbiausia, kad atitiktų tipažas, charakteris. Žinoma, svarbus ir bent šioks toks vizualinis panašumas, - pavyzdžiui, juk negali pakviesti stambaus sudėjimo aktoriaus vaidinti Stasį Lozoraitį, kuris buvo įsidėmėtinai lietas, arba nepakviesi juk „kūdžiaus“ vaidinti Antaną Sniečkę. Laimė, „Partizanuose“ istorinių asmenybių prototipų jau veik nebebus.

- Na, o kaip sprendžiate niuansus, susijusius su nūdienos politine situacija? Kaipgi su tolerancija, politkorekcija, tuo „pažangiuoju“ kosmopolitiškumu?

- Jei jau ryžtiesi rodyti istoriją, rodyk tokią, kokia ji yra, o ne tokią, kokią tau ar dar kažkam parankiau būtų matyti. Stengiamės viską vadinti tikraisiais vardais, todėl neišvengiamai teko prisiliesti ir prie tokios skaudžios ir pasibjaurėtinios lietuvių baltaraiščių temos, tačiau nenutylėjome nei geto policijos, kuri, kaip žinome, buvo sudaryta iš vietinių žydų...

- O žydus filme gal vaidina tikri žydai?

- Ne, tačiau tarp jų esama ir tikrų žydų.

- Gal žinote šio serialo žiūrimumo statistiką?

- Skaičiukų nepateiksiu, bet supraskit - jei serialas sulaukė antrojo sezono, vadinasi, su pirmuoju viskas buvo gerai. Mano aplinkos žmonės žiūri jį visuotinai, ateina iki manęs ir vienas kitas atsiliepiamas iš nepažįstamųjų. Net ir žodį „ačiū“ keletą kartų teko išgirsti, nors daugiau, kaip turbūt ir pats suprantate, prisiklausau pasabų ir priekaištų.

- Prisimenu jus vilkintį Lietuvos partizano uniformą ne viename lietuvių kino filme, o štai dabar jaunosios kartos lietuvių aktoriai jau „partizanauja“ jūsų filmuose. Kaip manote, gal jau vien tai - įrodymas, kad Tautos atmintis dar neužakusi, kad bendrąjį vardiklį mes dar turime?

- Gražiai pastebėjote. Tik pridursiu, kad nė vienas iš visų, kuriuos kviečiau „Laisvės kainoje“ filmuotis, neatsisakė. Nė vienas. Net tarp tų, kurių vaidmenys epizodiniai, nebylūs, neesminiai... Labai džiaugiuosi, kad nepasididžiavo ir sutiko su mumis dirbti net ir tokie legendiniai aktoriai kaip Juozas Budraitis, Eglė Gabrėnaitė...

- Na, o kalbant apie jus patį - ar „Laisvės kaina“ į mus prabyla tik Saulius Balandis - menininkas, ar galbūt pirmiausia pilietis, visuomenės švietėjas?..

- Pirmiausia - lietuvis. Taip, man svarbu viskas, ką čia išvardijote, tačiau ar taip yra, pasižiūrėję filmą nuspręsite jūs, o aš - aš tik stengiausi, kad šitai būtų.

- Na, o kaipgi tuomet su Lietuvos Nepriklausomybės Akto originalu, kuris „Laisvės kainoje“ yra paslepimas vėduoklės futliare ir tokiu būdu iškeliauja į Sibirą? Nebijote, kad ateities moksleiviai šitai kartos atsakinėdami pamoką kaip neginčytiną faktą? Arba kaipgi su tuo užšalusiu rašalu Jono Basanavičiaus rašalinėje?

- Na, Lietuvos Nepriklausomybės Akto originalas - nesurastas, tad scenarijaus autoriai čia leido sau paspėlioti, o dėl užšalusio J.Basanavičiaus rašalo nieko neišsigalvojome - J.Basanavičiaus butas ištis nebuvo šildomas ir užšalęs rašalas sutrukdė pasirašyti aktą jo namuose.

- Federikas Felinis sugaišdavo daugybę laiko ieškodamas veidų, kuo panašesnių į jo kuriamų herojų veidus. Jūsų filme neišvengiamai šmėzuoja istorinės asmenybės, kurių veidai - visuotinai pažįstami. O juk nelengva šiandien suras-

Nelaimingos lietuvažaičių meilės užsieniuose tik daugės

Vis dažnesnės istorijos apie nelaimingą lietuvių merginų laimės pabaigą užsieniuose. Išteka, bet meilė išblėsta, skiriasi, o vaikus pasiima vyras užsieniečiai. Užsienio teismai stoja savo piliečio pusėn, mamos bando vaikus „pavogti“ ir parsivežti čia. O ašarų tik daugės... Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba šiemet iki spalio yra gavusi 33 prašymus dėl galbūt neteisėto į užsienio valstybes išvežtų vaikų grąžinimo. Šiuo metu nagrinėjamas 61 toks prašymas.

Apie tai prie ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO apskritojo stalo diskutavo buvęs Lietuvos Respublikos laikinasis vadovas, buvęs Seimo pirmininkas, teisininkas Artūras PAULAUŠKAS, vaiko teisių apsaugos kontrolierė Edita ŽIOBIENĖ, Seimo Migracijos komisijos pirmininkė Guoda BUROKIENĖ ir buvęs Seimo narys, psichologas Gediminas NAVAITIS. Diskusiją vedė žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Kodėl vis daugėja skundų, kad vaikai atplėšiami nuo vieno iš tėvų? Ypač dėl užsieniečių išsivežimų į savas šalis...

Artūras PAULAUŠKAS
Buvęs Lietuvos Respublikos laikinasis vadovas, buvęs Seimo pirmininkas, teisininkas

■ Mūsų merginos tekėdamos nelabai žino, kur nuteka, kokie ten yra santykiai šeimose, kaip teismuose yra sprendžiami ginčai dėl vaiko

A.PAULAUŠKAS: Tų atvejų iš tikrųjų yra nemažai. Žiniasklaida ne visus juos aprašo, gal tikrai nedidelę dalį. Dažniausiai moterys kovoja dėl savo vaikų. Mūsų šalis yra Europos Sąjungos narė, mūsų piliečiai laisvai keliauja, moterys taip pat laisvai keliauja, išteka ir jos laisvai pasirenka savo gyvenimo būdą, šeimas ir taip toliau. Skaitydamas apie tokius atvejus matau, kad dažniausiai mūsų merginos tekėdamos nelabai žino, kur nuteka, kokie ten yra santykiai šeimose, kaip teismuose yra sprendžiami ginčai dėl vaiko ir panašiai.

Ar mūsų teisės normos labai skiriasi? Sakytčiau, ne. Europos Sąjungoje Vaiko teisių konvencija yra beveik visose šalyse ratifikuota, veikia ir kokių nors ypatingų skirtumų nežinau. Tiesiog toms moterims, - nors yra ir vyrų, kurie kovoja dėl savo vaikų, - reikia daugiau domėtis teisine aplinka, į kurią patenka, daugiau konsultuotis su advokatais, jeigu sunku samdyti advokatą - su mūsų ambasada, kur pat pat gali gauti pirminių teisinių žinių.

Jeigu kyla ginčas, su kuo vaikas turi gyventi - su tėvu ar motina, dažniausiai motyvai arba argumentai ir vienoje, ir kitose šalyse yra panašūs. Tik galbūt teismai vertina tas aplinkybes skirtingai. Tarkim, šiandien nežinome visų aplinkybių, žinome vieną pusę, kuri mums pasakoją, nežinome, ką kita pusė sako. Teismai paprastai išklausio abi puses, todėl nedrįsčiau sakyti, kad visiškai neteisiniai sprendimai Švedijoje, Norvegijoje ar Vokietijoje.

O kalbant apie neteisėtus sprendimo būdus, kai vaikas paimamas ir išvežamas į Lietuvą, tai

mes gyvename Europos Sąjungoje, šalyje, kuri bendradarbiauja su kitomis, kur veikia ir Hagos konvencija, ir kiti instrumentai, Lietuva privalės sugrąžinti ir tą moterį, ir tą vaiką į ginčo šalį. Gana sudėtingi klausimai, jie dar sudėtingesni pasidarą, nes moteris tada tampa teisės pažeidėja, kuri linkusi lyg ir paslėpti vaiką nuo tėčio, kas irgi yra tik minusas.

G.JAKAVONIS: Kiek čia globalizacijos įtakos? Nori nenori šeimos tradicijos labai skiriasi net pas mus, Lietuvoje. Ką ir kalbėti, kai moterys išteka į kitą erdvę, kur kita religija, kiti papročiai, kiti įstatymai, kitos tradicijos. Ar nemanote, kad dėl didelės emigracijos bangos ši problematika, vaikų susigrąžinimo dinamika tikrai augs?

G.BUROKIENĖ: Taip, dinamika tikrai augs, galbūt ne tiek dramatiškai, nes daugiausia emigruoja 20-40 metų žmonės ir 60 proc. jaunu žmonių grįžta į Lietuvą nė karto nesusituokę. Vadinas, užsienyje galbūt lengviau, plačiau žiūrima į santuokos instituciją. Bet lietuviškos tradicijos yra labai ryškios, galbūt dar po 10-20 metų jos pasikeis, kai pradės dar daugiau migruoti, emigruoti, atvažiuoti, išvažiuoti žmonės. Bet dabar jaunimas yra visiškai kitoks, negu buvo prieš 20 metų. Tai, ką mes vadiname meilės emigracija, sakyčiau, yra gražus įvardijimas, gražiai žmonės pradeda savo gyvenimą.

Kitas dalykas, abiejų tėvų teisės lygios visur. Ir tėčio, ir mamos. Visa ko pradžia turbūt yra tai, kad santuoka yra tam tikras sandoris. Žmogus, kuris pasirenka sudaryti

sateisiai tos šalies piliečiai, bet adaptuotis kitoje šalyje yra tikrai sunku. Anglijos lietuviai gyvena savo bendruomenėje tarp lietuvių ir, kaip mes juokaujame, ten yra Telšiai, yra Akmenė. Švedijoje nėra tokios didelės lietuvių bendruomenės ir jiems dar sunkiau adaptuotis, priimti tą kultūrą, o Anglijoje gali nuvažiuoti ir nešnekėti angliškai, nes aplinkui visi šneka lietuviškai.

G.JAKAVONIS: Kalbėjome apie Skandinaviją. Bet kai lietuvaitė išteka už palestiniečio, siro - čia irgi meilės emigracija?

G.BUROKIENĖ: Yra ne viena istorija, kai iš Anglijos grįžta sūnus su vaikais pas močiutę augti, o žmona ar buvusi draugė, vaikų mama, išteka už palestiniečio ar afganistaniečio ir lieka Londone. Yra ir tokių istorijų Lietuvoje, ir tie vaikai, ačiū Dievui, grįžta. Bet kiek jų negrįžta... Pašnekame su Anglijos lietuvių bendruomene, tai ten vaikų labai daug ir dingsta, juos atima iš šeimų ir jie į Lietuvą - tiesiog mes net nežinome skaičių - negrįžta. Mes net nežinome, kur jie. Jie nedingsta, bet yra Anglijos, Norvegijos vaikų globos sistemos dalis. Ir tų vaikų, savo piliečių, mes negalime grąžinti. Tai čia irgi yra problema. Kaip bepažiūrė-

■ Viskas prasideda šeimoje. Labai daug priklauso nuo to, kokios vertybės vaikams perteikiamos

Edita ŽIOBIENĖ
Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

si, labai gaila, kad yra tokia didelė emigracija, bet nemanau, kad tai yra vien tik finansinė emigracija.

Baisiausia, kad jauni žmonės išvažiuoja iškart po mokyklos. Vadinaši, jie čia neturi jokių tvirtų ryšių, saitų. Jie nei mokykloje, nei šeimoje neįsikiopia lietuviško prado, lietuviškos kultūros, kuri skiriasi nuo Skandinavijos šalių, nuo Vakarų Europos dar labiau skiriasi. Žmonės, kurie patenka į tą terpę, mano, kad jie jau yra vi-

žmonės atsidurtų visai kitoje teisėnėje situacijoje ir galų gale žinotų savo teises ir pareigas. Nes vedybų sutartyje nebūtų parašyta, kad jeigu kas nors ne taip, tai gali vaiką pagrobti ir pabėgti.

G.JAKAVONIS: Dabar niveluojasi vertybės, vyrų ir moterų vaidmenys šeimoje, byra ne tik šeimos institutas, bet ir pati Europos Sąjunga. Stovime ant didelių permainų slenksčio... Kodėl vyksta tokie dalykai?

A.PAULAUŠKAS: Sudėtingi klausimai. Norime, kad mūsų vaikus, jaunimą auklėtų lietuviška dvasia. Kad užaugę būtų lietuviais, turėtų santykį su šia valstybe, jaustų tapatybės momentą.

Tenka bendrauti su jaunais žmonėmis, kurie sėkmingai plėtoja verslą, yra advokatai, moka kalbų, keičia. Jie yra labai paveikti šių globalių idėjų. Pvz., visai neseniai turėjau ginčą su vienu labai perspektyviu teisininku, kuris sako, kad lietuvių kalba nunyks. Sako, čia laikinas dalykas. Sako, ką čia jūs kabinatės prie kažkokių senienų. Ir jis kalba rimtai, nejuokaudamas. Manau, kad tai yra auklėjimo spragos.

Žmogus, kai subręsta, turi turėti prie ko glaustis arba į ką atsiremti. Jeigu jisai susiformavo kaip žmogus, kaip asmenybė užsienyje, galbūt jisai dabar ir jaučiasi kaip užsienietis, kaip tos valstybės gyventojas. Gal su Lietuva jį nedaug kas jį sieja.

Domiuosi civilizacijos istorija ir galiu pasakyti, kad migracija yra nuolat pasikartojantis reiškinys ar procesas. Jeigu paimsime vien tik Europą prieš Kristų ir po Kristaus, tai tautų judėjimas yra masinis. Valstybės kuriasi, išnyksta ir t.t. Ir kodėl dabar turi viskas stabiliai, statiška išlikti? Sakiau, kad esame labai didelių permainių akivaizdoje. Ir galbūt ne viską dar suvokiame, kas vyksta.

O dėl šeimos. Gentyse moterys ir vyrai stengdavosi sudaryti santuokas savo aplinkoje. Tai yra garantas, kad tavo santuoka bus sėkminga ir ilga, kai žmonės yra vienu interesu. Kitas dalykas, yra žmonių, kurie rikiuoja, bando pažinti kažką nauja.

Pvz., senovės Romoje tėvas galėjo vaikus nužudyti. Jis turėjo tokią teisę. Jeigu sumanė - galėjo sūnų parduoti į vergovę, paskui vėl pasiimti. Bet per istoriją pasikeitė ir tėvo teisės, ir tėvo galia. Ir, aišku, motinos teisės pasikeitė. Aš už tai, kad šeimoje yra lygiateisiai santykiai. Kad visi sprendimai priimami sutarimu. Kad yra pagarba vieno kitam. Jeigu vyras gerai uždirba ir moteris nenori dirbti, o nori save patiekti, nereikės niekur vykti problemų dingęs. Nereikės niekur bėgti, nereikės grobti vaiko. Mintis, kad reikia gilintis į įstatymus, yra gera, bet ne kiekvienas sugebės įsigilinti į kitos šalies šeimos teisę reguliuojančius įstatymus. Nenoreiki, kad mūsų žmonės pakiltų iki tokio tarptautinio teisininko lygio.

Pasiūlymas pačioje pradžioje ieškoti teisinės pagalbos, advokato pagalbos, mano galva, būtų labai vertingas. Nes turėdami vedybų sutartis

■ Iš kur tas noras ištekėti už užsieniečio? Ir nesvarbu - gali nors velnias būti, kad tik užsienietis

G.JAKAVONIS: Tos dvidešimtmetės vietoje ieškočiau aštuoniasdešimtmečio arba devyniasdešimtmečio. Būtų laimingesnė.

Gediminas JAKAVONIS
Žalgirietis

■ Kodėl pilietinės visuomenės pamokos yra ne apie Lietuvos didybę, ne apie kultūrą, ne apie tai, kas esu aš, koks lietuvis yra, koks turi būti?

Guoda BUROKIENĖ
Seimo Migracijos komisijos pirmininkė

G.JAKAVONIS: Kodėl taip menkinamas šeimos institutas?

E.ŽIOBIENĖ: Viskas prasideda šeimoje. Labai daug priklauso nuo to, kokios vertybės vaikams perteikiamos. Aišku, tą duoda šeima, tą duoda mokykla. Pilietiškumo ugdymo pagrindai, deja, nėra labai stiprūs mūsų valstybėje, reikia tą pripažinti. Vertybės, kurios atsinešamos iš šeimos, yra stipresnės negu tos, kurias vaikas gauna mokykloje.

Tai, kad jauni žmonės siekia išsilavinimo ar geresnio gyvenimo užsienyje, gal nebūtų didelė bėda, jie taip save realizuoja. Problema yra mūsų valstybės niekinimas, suvokimas, kad gavęs kitos valstybės pasą aš būsiu geresnis arba save tapatinasi su tais žmonėmis.

Viena yra meilės emigracija, kai žmonės tikroji meilė nuveda į kitą šalį, kita - kai žmogus dėl geresnio gyvenimo ar kažkokių kitų vertybių ieško integracijos kitoje šalyje ir kuria santuoką. Jeigu žmogus jaustų tvirtą ryšį su savo valstybe, tai nematytų didelės problemos, ar jo vaikas galės turėti Lietuvos pasą, galų gale net ir vardą parenkant.

Galų gale ir ugdymas, savo kalbos mokymas, bet aš nesiečiau su tuo, kad mamos turi būti namie. Man kaip tik yra labai džiugu, kad šiandieniniai tėčiai labai stipriai skiriasi nuo vyresnės kartos tėčių. Ir ne todėl, kad jie ima tėvystės atostogas. Šiandien jau daug tėčių sugeba pakeisti sauskelnes, sugeba savo vaikais pasirūpinti. Ir tai nėra nei tėčių, nei mamų žeminimas. Tai yra normali tėvystė. Matome net ir Lietuvos teismuose, kad nemažai tėčių teise, jeigu sumanė - galėjo sūnų parduoti į vergovę, paskui vėl pasiimti. Bet per istoriją pasikeitė ir tėvo teisės, ir tėvo galia. Ir, aišku, motinos teisės pasikeitė. Aš už tai, kad šeimoje yra lygiateisiai santykiai. Kad visi sprendimai priimami sutarimu. Kad yra pagarba vieno kitam. Jeigu vyras gerai uždirba ir moteris nenori dirbti, o nori save patiekti, nereikės niekur vykti problemų dingęs. Nereikės niekur bėgti, nereikės grobti vaiko. Mintis, kad reikia gilintis į įstatymus, yra gera, bet ne kiekvienas sugebės įsigilinti į kitos šalies šeimos teisę reguliuojančius įstatymus. Nenoreiki, kad mūsų žmonės pakiltų iki tokio tarptautinio teisininko lygio.

Pvz., senovės Romoje tėvas galėjo vaikus nužudyti. Jis turėjo tokią teisę. Jeigu sumanė - galėjo sūnų parduoti į vergovę, paskui vėl pasiimti. Bet per istoriją pasikeitė ir tėvo teisės, ir tėvo galia. Ir, aišku, motinos teisės pasikeitė. Aš už tai, kad šeimoje yra lygiateisiai santykiai. Kad visi sprendimai priimami sutarimu. Kad yra pagarba vieno kitam. Jeigu vyras gerai uždirba ir moteris nenori dirbti, o nori save patiekti, nereikės niekur vykti problemų dingęs. Nereikės niekur bėgti, nereikės grobti vaiko. Mintis, kad reikia gilintis į įstatymus, yra gera, bet ne kiekvienas sugebės įsigilinti į kitos šalies šeimos teisę reguliuojančius įstatymus. Nenoreiki, kad mūsų žmonės pakiltų iki tokio tarptautinio teisininko lygio.

Pasiūlymas pačioje pradžioje ieškoti teisinės pagalbos, advokato pagalbos, mano galva, būtų labai vertingas. Nes turėdami vedybų sutartis

Grįžtant prie Europos Sąjungos, nenoriu sutikti, kad Europos

■ Didžioji mūsų problema. Mes nežinome, kur einame. Kai tik sužinosime, kur einame, gal ir nueisime tenai

Gediminas NAVAITIS
Buvęs Seimo narys, psichologas

G.JAKAVONIS: Prie globalizacijos pliusų - ekonomikos augimas. Prie minusų - grėsmė nacionalinėms kultūroms, ypač mažų valstybių. Tai, kas vyksta šeimose, kokie tėvų ir vaikų tarpusavio santykiai mįšrioje šeimose, manau, yra šitų procesų pasekmė.

G.NAVAITIS: Kalbant apie bendras tendencijas, visada yra sunku pasakyti, kuri persiveria. Todėl, kad toje pačioje Europoje mes matome niveliaciją ir kartais net sunku atskirti, su kurios nacionalinės valstybės atstovu bendrauji. Kai kurie žmonės Europos Sąjungą apibūdina kaip vieną didelę valstybę. Yra ir federacinių nuotaikų, ir politinių jėgų, kurios kalba, kad reikia sukurti tą valstybę.

Tačiau Europos Sąjungoje matome ir kitus procesus. Katalonijoje vyksta procesas, skirtas nacionalinės valstybės sukurimui. Tarsi grįžtame į XX a. pradžią. Tą patį matome Italijoje, kur atsiranda Padanijos idėja padalinti Italiją į dvi dalis, išryškinti vienokią ar kitokią kultūrą.

Šiuolaikinis pasaulis yra daug sudėtingesnis, nei kartais supaprastinti sakoma, kad štai Lietuva niveliuojasi, nyksta, nieko iš jos neliks, visi tapsime kažkokiais mistiniais europiečiais. Šitame pasaulyje turime daug galimybių. Ir kokias pasirinksim, ko sieksime, nuo to daug kas priklausys. Ir čia norom nenorom pradėti kalbėti apie valdžios, visos valdžios - tiek Seimo, tiek prezidentūros, ministerijų, savivaldybių - bendrąsias nuostatas.

Parengė Audrė KUBILIŪTĖ

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje www.suzalgirius.lt

Žmonių šventoji: daktarė Marija Apeikytė

Šįmet spalio 22 dieną 110-oji „vargšų ir vienišųjų“ daktarės Marijos Apeikytės gimimo sukaktis, o spalio 27-ąją - trisdešimt antrosios mirties metinės. Šiandien dar yra jos buvusių pacientų ir kolegų, kurie prisimena daktarę M.Apeikytę. Dauguma tų prisiminimų - šilti, geri, lyg būtų viskas įvykę vakar... Žiūrėk, išgelbėjo vaiką nuo apendicito operacijos, nes pilvą skaudėjo dėl kirminų... Priėmė į darbą nepilnametę, nes šeimoje buvo vyriausias vaikas... Buvo griežta, reikli, bet teisinga...

ODESA. 1907 metai. Spalio 22 diena. Marija Sapiežinska pagimdė dukrą. Trečia dukra šeimoje, matyt, nelabai nudžiugino viešbučio tarnautoją Mykolą Apeikį, tačiau likimas vyresnėles atėmė, palikdamas tik jaunėlę Mariją, o paskui dar atsiuntė ir porą sūnų.

Gražu ir gera buvo tuometinėje Odesoje. Vakaraus kilmingos šeimos mėgdavo pajūriu pasivaikščioti, iki vėlumos lošdavo kortomis, inteligentai rinkdavosi į vakarinius pasišnekėjimus...

Atūžusi revoliucija viską apvertė aukštyn kojomis. Prasidėjo badas. Turgavietė laikėsi savų principų: jei baltieji užėjo - valgyti bus, jei raudonieji - tuščia. Ir ėjo šie, plėšė ir kratė.

Gogolio gatvės 14-ajame name, kur gyveno Apeikių šeimyna, buvo mažas kambarėlis, į kurį dėdavo maisto atsargas. Gudrus ir apsukrus M.Apeikis, spėjęs įsidarbinti pirmininku, kaip rūpestingas šeimos tėvas buvo priverstas apmulkinti raudonuosius. Užtiesęs duris kilimu ir prispaudęs lovą, guldavo žmoną, sakydamas, kad ši serga šiltine. Šeima maitinosi, o nealkani vaikai prisigalvodavo žaidimų. Mėgstamiausia jiems būdavo užsikarti ant stogo ir paspoksoti: kas gi dedasi aplinkui. Nieks nė neįtarė, kad vaikai stebi budelius. Greitimo namo uždaramė kieme kasdien mirdavo šimtai nekaltų žmonių - Rusijos inteligentų. Kaip išdvėsusius gyvulius, dar šiltus jų kūnus raudonžvaigždžiai mesdavo į tą pačią mašiną, atlaisvindami vietą kitiems...

Badmetis, suirutė, palaikų tvaikas, ligos, kančia, baimė ir nežinia vis dažniau vertė pagyvoti apie Lietuvą. Ir, pasitaikius pirmai progai, M.Apeikis nutarė grįžti namo.

UTENA. Nesvetingai sutiko „bėglį“ broliai ir seserys Debeikiuose. Kaimo žmonės šaipėsi iš sumiesčionėjusių giminaičių, iš jų aprangos ir elgsenos... Ne pyragai buvo ir lenkaitei Marijai, pasilikusiai giminaičių ūkyje, mat nemokėjusi duonos kepti, ne taip auklėjusi vaikus... Todėl ypatingos giminystės neįtė abi pusės. Ir draugais, ir artimaisiais tapo Sirutėnų dvaro šeiminkai Žadeikiai. Kartu šventes švėsdavo, kartu vaikus į gimnaziją leido...

M.Apeikis, būdamas akcizo revizoriumi, uždirbdavo ne tiek daug, o už trijų vaikų mokymąsi „Saulės“ gimnazijoje reikėdavo mokėti po 450 litų per metus. Direktoriui sumažinus mokesť iki 300 litų, tėvas šiaip taip išsivers-

davo. 1928 metais dukra Marija pirmoji baigė šią gimnaziją. Tolešiam dukters mokymui tėvas neturėjo pinigų, todėl buvo nuspręsta, kad Marija ieškosis darbo. Deja, veltui varstė įstaigų duris - darbo nebuvo. Tuomet tėvui toptelėjo protinga mintis: šnektelti su apskrities viršininku J.Motiejūnu-Valevičiumi. Pajuokavęs, kad sąžinė neleistų jauną mergaitę išsiųsti į tolimą užkampį, nes ji ten pražūtų, liepė atsiųsti dukrą po savaitės. Jai pasirodžius, buvo pasakyta, kad apskrities valsčių miesteliams trūksta daktarę. Su tokio pasiūlymu Marija sutiko, nes žinojo, kad gaus 150 litų stipendiją. Tačiau valdyba diktavo dar ir savo sąlygas. Baigusi studijas M.Apeikytė turėsimi grąžinti (per tam tikrą laiką) jai išmokėtą stipendiją, kad jos vietoje galėtų mokytis kitas. Privaloma būtų ir kelerių metų stažuotė ligoninėje, o dveji metai - bet kuriame apskrities valsčiuje nemokamai gydant vargšus ir vienišus. Paskutiniame punkte buvo pasakyta: „Šias sąlygas išpildžiusi, galėsite važiuoti, kur tik jums patinka.“ Tik neprireikė šio punkto būsimai daktarei.

1935 metų vasario 27 dieną, sėkmingai baigusi Kauno Vytauto Didžiojo universitetą ir įgijusi medicinos gydytojo laipsnį, sugrįžo į Uteną. Tėvas jau buvo miręs, broliai išsivažinėję, todėl vienintelė paguoda liko mamunė. Tik nedavė ramybės mintis apie garsius daktarus: Jauniškį (Molėtuose) ir Šumacherį (Anykščiuose). Gal su-

lauks pagalbos, išgirs patarimų ir suras užuovėją? Ji pasirinko Molėtus, kur laukė didelis ir sunkus išbandymų kelias.

MOLĖTAI. Kolega Albertas Jauniškis buvo džentelmeniškas, bet išliko šaltas ir orus. Kas žino, gal akies mirksniu įžvelgė rimtą konkurentę, o gal net nenorėjo

► Ne tituluose ir tuščiagarbėje Marija Apeikytė matė sėkmę, o žmogaus paprastume. Ir vis klausė save: „Ar viską padariau, kad išgelbėčiau žmogų?“

taip galvoti... Juk 1936 metais tiek pat kainavo kilogramas sviesto ir vizitas pas daktarę A.Jauniškį - 4 litai. M.Apeikytė liko ištikima duotam žodžiui ir likimo įpirštai profesijai: „Aš nejutau jokio pašaukimo, - sakė ji, - aš tenorėjau būti žmonėms naudinga. O po Pirmojo pasaulinio karo buvo daug nelaimingų: sunkiai sergančių, anksti mirstančių. Man pasirodė, jog aš, būdama gydytoja, galėsiu jiems padėti...“

Išsinuomojusi trijų kambarių butą Gordono name, Marija mokėjo po 100 litų per mėnesį. Čia buvo ir laukiamasis, ir kabinetas. Žmonių netrūko, nors turtingieji nepatinkamai žiūrėjo į „vargšų“ daktarę. Ilgainiui, pamatę gydytojos stropumą, nuoširdumą ir sugebėjimus, patikėjo ją. Pamažu apsiprato ir Marija.

Šis kraštas nebuvo pasakų šalis. Čia buvo ir tokių sodžių, kur nė spindulėlis šviesos dar nežibėjo: „Kur knygų ir laikraščių neškaito, kortosna lošia ir girtuokliauja...“ Mažai čia buvo ir šviesuomenės. 1936 metų vasarą į M.Apeikytės priimamąjį atkako aukštas, kiek pakumpęs žmogus, ieškodamas kedrų aliejaus. Kiek buvo džiaugsmo! Tokiame užkampyje rasti neįkainojamą daiktą! Taip užsimezgė tauri bičiulystė su Petronėle ir Pranciškumi Šivickiais. Grabuosto ežero salos egzotika atpalaiduodavo, o pokalbiai su profesoriumi teikdavo naujų žinių... Ir jei ne karas, daktarė Apeikytė kartu su Šivickiais būtų viešėjusi Vakarų Europoje, aplankiusi Šveicariją...

KARAS. Nuo plaučių uždegimo mirė daktaras A.Jauniškis. Mieste nebuvo lentų, baigėsi viny, nebuvo ir graboriaus. Pirmoji kolegės inteligento butiškai paprastą mirtis... Jų buvo šimtai...

Tada, po tėvo mirties, Mariją buvo apėmusi graužatis. „Jei neišstengiau išgelbėti artimiausio žmogaus, tai ko vertos mano žinios ir kokios ribotos yra mano galimybės?“ Bet kitas balsas nugalejo, ir Marija kantriai nešė uždėtą atsakomybės našta.

Ji matė, kaip sovietų armijos kariai, bėgdami nuo vokiečių, pakelėse išmėtę sunkiai sužeistus, merdintčius, bet dar gyvus savo „draugus“, ir ryžosi juos surinkti. „Jūs drąsi moteris, - sakė vokiečių chirurgas, - bet nepamirškite, kad ir aš vokiečiai.“

Išsigelbėjimo uostas buvo Šivickių sala. Ji priglaudė ir karininko žmoną, ir pusprotę A.Jauniškio dukterį, slaugė dešimtis miško brolių ir pagelbėjo „skrebams“, skubėjo pas gimdyvę ir dovanojo jai šeimyninę relikviją - sidabrinį šaukštelį... Ir vis tiek kažkas kyštelėjo liežuvi. Sekė kiekvieną jos žingsnį...

O paskui, po karo, padarė ją „tautos didvyre“ ir papuošė bronziniais ordinais. „Patys davė, patys ir atvežkit“, - sakė gydytoja ir buvo teisi...

POKARIS. Daktarė M.Apeikytė imasi atkuriamojo darbo. Jos dėka išsaugota karo metų ligoninės turto dalis praverčia Molėtų ligoninei. Ji dirba vyriausiąja gydytoja, išrenkama apskrities deputate. Ir toliau išlieka tvirta ir nekeičianti pozicijos. „Prie jokių organizacijų bei partijų nei gimnazijos, nei universiteto, nei tarnybos metu nepriklausiau. Jokio nejudamo turto nei mano tėvai, nei aš neturėjau.“ Visagalė partija jos nesugundė. Ne tituluose ir tuščiagarbėje ji matė sėkmę, o žmogaus paprastume. Ir vis klausė save: „Ar viską padariau, kad išgelbėčiau žmogų?“ O tada apie save nebegalvojo...

MEILĖ IR LIGA. Dvi priešingybės, lydėjusios daktarę. Meilė žmonėms, pacientams, artimiesiems ir... vienintelė meilė. Tik patys artimiausieji žinojo jo vardą. Daug jauniškių tiesė rankas, bet visiems buvo atsakyta neigiamai. „Aš neapkenčiu bet kokios išdavystės, - sakė Marija. - Kai žmogus išduoda savo tėvynę, savo draugą, savo sąžinę, savo meilę ar žodį...“ Apnikdavo liūdnos mintys, bet ir vėl nugindavo jas šalin. Gal ir nesirgtų, jei būtų gimdžiusi... Nesmerkė ji vienišų motinų. Tik sakė: „Jaunystėje aš gydyčiau baisias ligas, kurias dažniausiai sukeldavo sunkios žmonių gyvenimo sąlygos. Dabar mes gydome ne mažiau pavojingas ligas, kurias sukelia slogūs kai kurių žmonių tarpusavio santykiai, švelnumo, jautrumo, atidumo, pagarbos žmogui ir sau pačiam nebuvimas.“

Ji sirgo, bet niekada neištarė žodžio MIRTIS. Gal tariamai buvo rami, o gal tikėjo... Tik prieš antrąją operaciją pasakė brolienei: „Jei su manimi kas atsitiktų - palaidok mano jaunystės miestą, kur ilsisi tėvai...“ Tas miestas buvo Utena.

1985 metų spalio 27-osios naktį garsi Molėtų daktarė mirė.

Penkiasdešimt metų paaugėjusi ligoninei, mirė jos vienutėje. Jai neskambino Molėtų bažnyčios varpai, nes miestelio centre stovėjo dar vieni - „baltieji rūmai“, iš kurių buvo pagrasinta: susidorosim.

Tokie tada buvo jos Molėtai...

ŠIANDIEN. Molėtų rajono savivaldybė 2015 metais pirmą kartą savo istorijoje, praėjus 30 metų po mirties, garbės pilietės vardą suteikė Molėtų valsčiaus gydytojai, pirmosios ambulatorijos Molėtuose įkūrėjai ir Molėtų rajono ligoninės vyr. gydytojai M.Apeikytei už svarų indėlį kuriant Molėtų rajono gyventojų socialinę ir dvasinę gerovę. Praėjus porai metų, rajono tarybos posėdžio metu, ilgametis ligoninės gydytojas, buvęs jos statytojas ir vadovas, o šiandien ir tarybos narys Stasys Bajerčius, paprašęs pasisakyti dėl rugsėjo 3 dieną televizijoje parodyto reportažo apie Molėtų ligoninę, kai buvo atvežtas susižalojęs Seimo narys J.Razma, sakė, kad Molėtų ligoninė yra nesaugi ir orientuota tik į slaugą... Ir nors rajono meras Stasys Žvinys apgynė situaciją nuo tarybos nario priekaištų, bet kartu iškėlė ir naują nerimą, nes laukia penktasis ligoninės reorganizacijos etapas, kuris gali lemti, kad joje nebeliks ir terapijos skyriaus... Ir kaipgi čia nesisistebėti, kai daktarė M.Apeikytė, be jokios atrankos ir neturėdama šiuolaikinės įrangos, kaip įmanydama gelbėjo žmones. O šiandien, kai medicina pažengusi toli į priekį, kai gydytojų yra daug daugiau nei daktarės M.Apeikytės laikais, o žmonių Lietuvoje vis mažiau, pakliūti Lietuvoje pas daktarę darosi vis sunkiau...

Daktarė Marija Apeikyte, išgelbėk mediciną Lietuvoje nuo politikų reformų, padėk savo krašto žmonėms...